

І. Патриляк, О. Пагіря (Київ)

ІНСТРУКЦІЇ КЕРІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОГО ЗБРОЙНОГО ПІДПІЛЛЯ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ З ПРЕДСТАВНИКАМИ УГОРСЬКИХ ВІЙСЬК

Проблема українсько-угорських взаємин часів Другої світової війни належить до малодосліджених моментів історії України минулого століття. Окрім взаємної ворожнечі та боротьби, в їх історії було чимало фактів продуктивної співпраці та мирного співіснування один з одним. На сьогодні, незважаючи на поважну кількість публікацій документів з історії ОУН та УПА, все ще залишається актуальним питання залучення до широкого наукового обігу нових джерел, що висвітлювали б той чи інший аспект діяльності українського революційно-визвольного руху 30–50-их рр. ХХ ст.

Запропонований для публікації документ зберігається в Центральному державному архіві громадських об'єднань України (ф. 57, оп. 4, спр. 338, арк. 400–402) під загальною назвою «Інформація». Раніше він містився у збірнику копій документів та матеріалів — «О сотрудничестве украинских буржуазных националистов с немецко-фашистскими захватчиками и их злодеяниях в годы Великой Отечественной войны» (Т. 1), отриманих від Комітету Державної Безпеки при Раді Міністрів УРСР у 1954 р. Походить дане джерело з території Галичини і датується орієнтовно кінцем весни — початком літа 1944 р. Документ, скоріш за все, обірваний, його авторство невідоме, хоча, з великою долею ймовірності можна стверджувати, що він був розроблений у середовищі керівництва ОУН(Б). Основною суттю «Інформації», яка доводилась в інструктивній формі до низових структур організації та штабів УПА, були рекомендації щодо взаємин та ведення переговорів українського націоналістичного підпілля з угорською армією. Матеріал надрукований на 3-х машинописних сторінках і є копією оунівського документа, захопленого радянськими органами МДБ у 1944 р. на західноукраїнських землях.

Очевидно, що опублікований документ з'явився в Галичині під впливом мирних переговорів керівництва ОУН(Б) та командування УПА з угорською армією в 1943–1944 рр. Відомо, що влітку 1941 р. українське населення Прикарпаття радо вітало угорську армію, вбачаючи в ній потенційного союзника Української держави у боротьбі з більшовизмом. Саме 6 липня 1941 р. у Коломиї відбулись перші спроби ведення переговорів з представниками угорських королівських збройних сил. Хоча конференція, на якій були присутні керівники Коломийської Повітової управи, Окружної команди ОУН, представники угорської армії та генерал-фельдмаршал вермахту фон Прізен, «проходила в дуже сердечному дусі»¹, жодних конкретних результатів вона не принесла. Більше того, з середини 1942 р. угорські військові та дипломати почали вимагати галицьке Прикарпаття в якості «винагороди» за участь у Східній кампанії Німеччини. Прагнучи підготувати ґрунт для передачі цих українських земель до складу Угорщини, угорські військові ще в липні 1941 р. на території Станіславщини «зажадали зложення присяги й підчинення української державної адміністрації мадярам», отримавши, щоправда, різку відмову з боку українських кіл². Усе ж, у липні 1942 р. Берлін відхилив проект угорського уряду щодо передачі їй українських земель³.

Як би там не було, але поведінка угорців у 1941 р. в Галичині, а також їхня майбутня участь у пацифікаційних акціях на території України загострили й

без того не найкращі взаємини між двома сусідніми народами. Подальші поразки на фронтах, загострення у стосунках Угорщини з її німецькими союзником, відсутність мотивації угорського народу для продовження війни, прагнення порозумітися із Західними Альянтами, серйозно змінили ситуацію в українсько-угорських стосунках, зробили можливим пошук взаємного порозуміння між українськими національно-революційними колами й командуванням угорською армією в Україні.

Нові спроби українсько-угорських переговорів відносяться до січня 1943 р., коли внаслідок домовленості між групою українських та угорських старшин у районі Першої Військової Округи УПА «Заграва» (далі — I ВО «Заграва») повстанці отримала зброю в обмін на харчі, а військові дії між угорськими та українськими відділами припинялись⁴. Проте ця угода виявилась нетривкою через часті випадки її порушення з обох сторін. Наступна спроба порозумітися припадає на середину серпня 1943 р., коли між комендантом угорської станиці в с. Конюшках на Рівненщині з одного боку, та керівником розвідки Другої Військової Округи «Богун» (далі — II ВО «Богун») А. Дольницьким («Немо», «Голубенко») з іншого відбулись переговори, внаслідок яких угорці зобов'язались не робити жодної ворожої акції проти УПА і цивільного населення та передати зміст переговорів угорському штабові⁵. Після переговорів на вищому командному рівні вдалось укласти т. зв. «Волинський договір» про ненапад між угорською армією та УПА. В усній формі обидві сторони домовились, що угорці не будуть здійснювати репресій проти цивільного українського населення, й утримуватись від бойових акцій проти УПА та підпільної адміністрації ОУН; не перешкоджатимуть відділам і обозам УПА пересікати залізницю; не інформуватимуть німців про ворожі дії УПА чи антинімецьку діяльність українського населення, яка може викликати німецькі репресії. Зі свого боку, УПА зобов'язалась не воювати проти угорських військ. У випадках порушення окремими командирами чи вояками обох армій договору, атакована сторона зобов'язувалась не застосовувати репресій, чи робити відплатних акцій, а повинна була прозвітувати про конфлікт вищому командуванню⁶. 9 жовтня 1943 р. командир II ВО «Богун» П. Олійник («Еней») видав наказ № 21 усім підпорядкованим йому відділам УПА та членам підпілля ОУН, в якому зобов'язував їх припинити будь-які військові дії проти угорців⁷. Згодом за дорученням к-ра «Енея» А. Дольницький виїхав до Головного Військового Штабу (далі — ГВШ) УПА, де на нараді штабу було вирішено укласти загальний договір між УПА та угорською армією в Україні. Переговори відбулись у с. Мирогощі, де після дискусії були встановлені основні положення домовленості: припинялись військові дії між обома сторонами, угорці в обмін на харчі зобов'язувались постачати до УПА зброю, медикаменти, технічне обладнання, амуніцію. Сторони домовлялись повідомляти один одного про операції радянських партизан, обмінювались зв'язковими старшинами; українські представники пообіцяли зв'язати угорських старшин із Проводом ОУН(Б) у Львові для ведення подальших перемовин з політичних питань⁸. У зв'язку з укладенням зазначеного договору головнокомандувачем УПА Д. Клячківським («Охрім», «Клим Савур») 28 жовтня 1943 р. було видано наказ ч. 17, у якому командирам і комендантам УПА наказувалось припинити усі військові дії проти угорців, румунів, словаків та латвійців⁹.

Наступним етапом українсько-угорських переговорів стала поїздка наприкінці 1943 р. української делегації до Будапешту, де вдалось досягнути аналогічної домовленості з угорським Генеральним Штабом та Військовим міністерством. Під час візиту українськими представниками був зроблений сміливий політичний крок — висунуто пропозицію начальнику Генштабу Угорщини генералу Сомбатгеї розірвати союз з Німеччиною, вивести угорські війська з території України та виступити в союзі з УПА проти більшовиків.

Однак генерал відмовив, побоюючись серйозних політичних наслідків. Натомість угорська сторона погодилась відкрити в Будапешті неофіційне українське представництво та у випадку форсування просування Червоної армії (далі — ЧА) прийняти українську еміграцію на свою територію¹⁰. Всі попередні домовленості у сфері військової та медично-технічної співпраці були підтверджені. В середині грудня 1943 р., у відповідь на поїздку делегації ОУН(Б) до Будапешту, відбулась військова місія угорських старшин на чолі з полковником Мартоном, шефом штабу угорського корпусу до Головного Командування (далі — ГК) УПА, із завданням встановити тісніші контакти з командуванням УПА, познайомитись з українським національно-визвольним рухом, дізнатись про організаційну структуру та засади УПА¹¹.

На початку 1944 р., коли радянські війська розгорнули широкий наступ на Волині, переговори між представниками УПА та угорської армії особливо активізуються. Обидві сторони намагались максимально вигідно використати наявну ситуацію у власних інтересах. Відступаючим угорським військам потрібен був дозвіл на безперешкодний прохід територіями густо насиченими повстанськими відділами, а для командування загонів УПА випав шанс без бою здобути велику кількість зброї, боєприпасів, медикаментів і технічних засобів. Незалежно від вищого військового керівництва обох армій встановлюється практика укладення локальних договорів між штабами окремих частин для врегулювання відносин на території України.

Черговий сплеск переговорної активності між угорською армією та відділами УПА спостерігається в першій половині 1944 р. в передгір'ї Карпат, де угорці активно почали розбудовувати оборону лінію «Арпада» для затримання більшовицького наступу на територію своєї держави¹².

За таких умов був необхідний документ, який би регулював порядок проведення переговорів між командуванням окремих загонів УПА та угорськими старшинами в дусі повного взаєморозуміння та приязного ставлення один до одного, певна інструкція, що мала регламентувати коло питань розглядуваних на переговорах та сприяти успішнішому та результативнішому вирішенню нагальних проблем військово-технічного та стратегічного значення в контексті переговорів з угорською армією, що відступала під ударами ЧА з території Галичини в Карпати.

Особливістю публікованого документу є те, що він відображав, насамперед, настрої та ставлення певних провідних кіл українського націоналістичного руху до українсько-угорських контактів. Інструктивна «Інформація» носить універсальний характер, притаманний для документів даної категорії. Вона є сукупністю доволі детальних практичних настанов і порад, яких повинен був дотримуватись будь-який учасник українського революційно-визвольного руху у взаємовідносинах з угорськими військами в Україні.

Для уникнення непотрібного кровопролиття між двома сторонами та для створення атмосфери взаємної довіри пропонувалося виконання 6-ти основних пунктів. Перші два визначали обов'язок українських підпільників приймати угорських старшин до себе в помешкання для встановлення товариських взаємовідносин між обома сторонами. При цьому перевага надавалась колишнім австро-угорським старшинам, як можливим товаришам угорців по зброї з часів Першої Світової війни, та жінкам-підпільницям. Рекомендувалось запрошувати угорців на спеціально влаштовані мистецькі вечори з використанням там українського та, по можливості, угорського фольклорного репертуару. На приватні зустрічі раділось приводити людей з добрими голосами, які б могли за столом заспівати кілька відомих угорських пісень, а в розмовах підкреслювати схожість українського та угорського фольклору, темпераменту та естетичних уподобань.

У спілкуванні з угорськими військовими підкреслювалась необхідність здобуття поваги до українців як нації. Зокрема зазначалось, що на товариські зустрічі з угорцями потрібно запрошувати лише українців «з бездоганними товаришескими ознаками», а в розмовах необхідно знайомити угорців з українською культурою та історією, а особливо з тими фактами, що свідчили б про достатню політичну зрілість українського народу, його здатність самостійно побудувати власну незалежну державу. Рекомендувалось під час дружніх бесід порушувати без будь-якої тенденційності та упередження наперед визначені теми: насамперед, передбачалось говорити, що українці здавна ставляться з симпатією до угорського народу, люблять його фольклор та особливу життєву вдачу.

Ведучи мову про політичні проблеми, вимагалось підкреслювати спільність у прагненні обох народів у міжвоєнний час до перегляду несправедливих умов Версальської системи міжнародних договорів, що встановлювала некоректні міждержавні кордони. Щодо найбільшої проблеми українсько-угорських переговорів — території Закарпаття, то в «Інформації» радилось говорити, що угорсько-український конфлікт у 1939 р. носив епізодичний і локальний характер, а тому він не може визначати справжнього ставлення сторін один до одного на сучасному етапі їхніх взаємовідносин. Слід було підкреслювати, що Карпато-Українська держава не мала відвертої антиугорської спрямованості у своїй політиці, водночас радилось применшувати роль національних змагань закарпатців у 1938–1939 рр. для реалізації ідеї побудови Самостійної Соборної Української держави, а етнічну українську територію Закарпаття називати як «терен не прихорий до того — замалий, положений поза природною межею України». При цьому вказувалось, що «осередок української держави не належить Закарпаттю, ані куди більшій румунській займанщині». Така позиція була своєрідною хитрістю, тактичним відступом від принципових засад українського революційного руху з його концепцією створення Української Самостійної Соборної Держави на всіх етнографічних теренах українського народу. Такий крок мав дати реальну практичну користь від співпраці з Угорщиною для подальшої боротьби за утвердження незалежної держави. У складних умовах 1944 р., у час жорстокого протистояння декількох потужних військово-політичних сил на території України, дана позиція керівництва українського збройного резистансу виглядає цілком зрозумілою й оправданою. В «Інформації» зазначалось, що соборництво — це максимальна програма українського визвольного руху, проте в реальних умовах 1944 р. її здійснити дуже важко, в той час коли навіть реалізувати основну вимогу незалежності не вдалось.

Особливої ваги в інструктивних рекомендаціях надавалось підкресленню, що й український, і угорський народи зацікавлені в державному існуванні обох націй. Спільними ворогами їх державного суверенітету визнавались більшовицька Росія та гітлерівська Німеччина. Особливо підкреслювалась небезпечність Росії, як нової поневолювачки Європи та світу. У геополітичному плані саме існування самостійної української держави на Сході Європи, на думку українських націоналістичних лідерів, перешкодило б встановленню спільного кордону СРСР з Угорщиною та Румунією і стало б надійним бар'єром для здійснення агресивних намірів СРСР у Європі та на Балканах. Саме тому Українська самостійна держава об'єктивно відповідало інтересам Угорщини.

Автори «Інформації» виходили з того, що угорці, будучи сусідами українців і відчуючи загрозу з боку експансії більшовизму, могли дієво допомогти українському революційно-визвольному руху у його протистоянні з більшовицькою Росією. Загалом, курс на співпрацю з Угорщиною цілком логічно вписувався в канву загальної політики ОУН(Б), спрямованої на створення

спільного фронту поневолених народів Європи та Азії під гаслом «Свобода народам! Свобода людині!». Також у розмовах з угорськими старшинами пропонувалось з'ясовувати ставлення угорської суспільної думки до українського питання та до самої ідеї української самостійної держави. Особлива увага зверталась на загрозу зриву українсько-угорських переговорів через вмішання третьої сили — поляків, чого вимагав досвід компрометації українського національно-визвольного руху перед угорськими військовими з боку представників польських політичних сил*. Тому, при спілкуванні з угорськими старшинами необхідно було з'ясовувати про факти існування спроб з боку польського руху встановити контакти з угорцями та про їх результати.

Для української сторони було дуже важливо з'ясувати про існування певного побоювання з боку угорської сторони щодо майбутніх спроб керівництва українського збройного підпілля повернути територію Закарпаття до самостійної Української держави, як її невід'ємну складову. В умовах відвертої загрози захоплення Червоною армією галицьких земель влітку 1944 р. особливої актуальності набувало також питання співробітництва обох сторін у справі проведення спільних військових дій проти СРСР. У переговорах і спілкуванні з угорцями рекомендувалось з'ясовувати чи повоюються угорці більшовицького наступу в Галичині, і як уявляють собі оборону перед ним та чи розуміють користь від співпраці з УПА, яка повинна була закріпитись у Карпатах та утримувати подальше просування більшовицьких військ у Південно-Західну Європу. При цьому, очевидно, планувалось організувати повстанські тиллові бази на Закарпатті, що перебувало в складі Угорщини, та при допомозі угорської армії відбити наступ ЧА в Карпатах подібно до того як Січові Стрільці у складі австро-угорської армії зупинили російські війська на Карпатських перевалах у 1914 р. При цьому вірогідно, що в стратегічних планах керівництва ОУН(Б) та командування УПА угорська армія могла претендувати на роль союзної у боротьбі проти більшовицької імперії. У разі ж захоплення Червоною армією Галичини, Угорщина, на думку оунівських провідників, могла прийняти українську політичну еміграцію на своїй території.

Публікований документ є доволі цікавим історичним джерелом для дослідження проблеми українсько-угорських переговорів у роки Другої Світової війни. Зважаючи на досить скупий джерельний матеріал з даної проблеми, через секретність і надзвичайну конспіративність перемовин ОУН та УПА з Угорщиною та переважно усний характер домовленостей сторін, виявлення та публікація нових документів з історії українсько-угорських переговорів видається нам важливою справою. «Інформація» не з'ясовує конкретних історичних фактів цих контактів і навіть не є певним наказом командування УПА до нижчих штабів про припинення військових дій з угорськими частинами. Проте вона відображає настрої націоналістичного активу щодо українсько-угорських переговорів, демонструє їх погляди на сутність, характер та можливі позитивні результати від них, врешті-решт, містить у собі чималий пізнавальний потенціал стосовно ролі Угорщини в загальній стратегії українського революційно-визвольного руху і його боротьбі з СРСР. При цьому в деяких принципових питаннях «Інформація» навіть не сходилась з офіційною точкою зору керівного проводу ОУН(Б), головного командування УПА і створеної у липні 1944 р. УГВР. Проте вона містила в собі більше практичного та реалістичного аспекту конкретних переговорів командування УПА та угорської армії в несприятливих для українського визвольного руху умовах літа 1944 р., ніж претендувала на вирішення глобальних політичних проблем у відносинах з Угорщиною. Рекомендації по проведенню переговорів з угорцями, подані в ній, безумовно повинні були сприяти більшій продуктивності та результативності українсько-угорських переговорів, з їх конкретними позитивними

наслідками для українського визвольного руху. На жаль, важко встановити поширеність та ступінь застосування даної «Інформації» на практиці. Однак очевидно, що чимало вміщених у ній рекомендацій було використано учасниками переговорів представників ОУН та УПА з Угорщиною в 1944–1945 рр.

І н ф о р м а ц і я

Українське громадянство мусить доложити зусиль, щоб з'єднати симпатії мадярських військових, розміщених на наших землях. З одного боку йде про те, щоб вони не поводитись жорстоко, коли їм доручають паціфікацію наших сил — з другого боку годі забувати, що мадяри це наші сусіди, тому можуть нам чимало допомогти, зокрема можуть прийняти нашу еміграцію якщо б большевики заняли Галичину і спинились щойно на Карпатах*.

З огляду на те необхідно, у місцевостях де розташовані мадярські частини:

1/ брати мадярських старшин на квартири,

2/ входити у товариські взаємини з мадярами, запрошуючи їх до українських домів. Годі зраджуватися можливими першими труднощами і залишати мадярів на впливи поляків які настраюють мадярів неприхильно до нас¹³. При налаштуванні товариських зв'язків головна роля припадає бувшим австрійським старшинам — як товаришам зброї першої світової війни — та жінкам. Зогляду на рівень мадярської товариської культури, взаємини з мадярами не є прикрі.

3/ Запрошувати мадярів на наші мистецькі імпрези, даючи в них якнайбільше фольклорного матеріалу українського та по змозі мадярського/мадярські оперетки, мадярські пісні й танки у реквієвих програмах, мадярські композиції у концертах/. На приватні прийняття для мадярів запрошувати людей з добрими голосами, щоб при столі заспівати кілька популярних мадярських мелодій. В розмовах дискретно підкреслювати схожість українського та мадярського фольклору, темпераменту, естетичних замилювань.

4/ Старатися здобути у мадярів пошану для українців:

а/ на товариські зустрічі з мадярами запрошувати лиш українців з бездоганним товариським уложенням;

б/ в розмовах знайомити мадярів з нашою культурою та історією /зокрема з фактами, що підкреслюють політичну зрілість/, — уважаючи, що б не нудити співбесідників ані не викликувати у них несмаку дешевою, крикливою самореклямою.

5/ В Розмовах порушувати такі теми /дискретно, помірковано, буцімто без тенденцій/:

а/ українці ставляться здавна з симпатією до мадярів: люблять їхній фольклор, шанують за завзяту, незалежну вдачу. Від 1920–1938 рр. українці виступали дружньо з мадярами за кордони як ревізіоністи, поборюючи несправедливі кордони;

б/ українсько-мадярський зудар на Закарпатті мав епізодичний характер. Карпато-Українська держава повстала як реакція протичеського централізму без протимадярського вістря. Заатакована мусіла боронитися — а це викликало чисто емоційний відгук серед українського громадянства. Живучи довгі роки в неволі, серед жорстоких незалежницьких змагань, українці хотіли за всяку ціну мати якийсь зав'язок держави, базу дальших змагань. Випадково той зав'язок створився саме на Закарпатті — дарма, що це терен неприхожий до того — Замалий, положений поза природньою межею України.

в/ Нині одинока ціль українців — створити державу та утримати за всяку ціну. Щоб те було можливе, необхідна прихильна постава сусідів. Осередок української держави не лежить на маленькому Закарпатті ані на куди більший

румунській займанщині¹⁴, дарма що там положення гірше, що почування українців до румунів справді вороже. Соборництво — максимально ідеологічна програма, це ціль кожного народу але нині глядимо на неї реалістично, коли бачимо, як важко здійснити основну вимогу — незалежність.

г/ І Український і мадярський нарід заінтересовані в державному існуванні обох народів. І українці і мадяри загрожені імперіалістичними апетитами московського і німецького імперіалізму. Зокрема небезпечною для обох народів є Росія. Коли буде існувати самостійна українська держава московські імперіалісти не маючи безпосередніх кордонів з Румунією та Мадярщиною будуть мусіти зрезигнувати зі своїх планів експансії на Балкан. Це в першу чергу відноситься до большевиків, яких ціллю є большевицька Європа. Оба народи достаточо пізнали большевизм і оба проти нього боролися. Адміралові Горті вдалось зберегти Мадярщину від комуністичних банд, а Україна незалежно від героїчної боротьби в 1918–1921 рр. впала під ударами большевизму. Большевизм, який тоді насиллям згнобив Україну, сьогодні загрожує всьому світу. Щоб усунути цю небезпеку, треба співпраці всіх свободолюбних народів для спільної боротьби проти імперіалістів під гаслом вільних національних держав всіх народів. Тому якраз треба якнайстислішої співпраці українського і мадярського народів на площині взаємного визнання і пошани.

б/ В розмовах старатися з'ясувати собі відповідь на такі питання:

а/ яка постава мадярської опінії до нас? Які прояви прихильності чи неприхильності?

б/ Чи поляки стараються вплинути на поставу мадярів до нас? В якому напрямі, якими засобами, з яким успіхом? Як найкраще нам протиділати?

в/ Чи мадяри бояться наших майбутніх ревіндикацій на Закарпатті? Чи легко успокоїти ці їхні побоювання?

г/ Чи мадяри бояться большевицького наступу? Як уявляють собі оборону перед ним? Чи розуміють яку вагу мала б мати для них українська армія, що боронила б Галичини — хоча б у Карпатах?

Фонд печатных изданий

Архив, № 376, т. 28, л. 4

Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 57, оп. 4, спр. 338, арк. 400–402 та ф. 57, оп. 4, спр. 339, арк. 399–401.

¹ Українське державотворення. Акт 30 червня 1941. Збірник документів і матеріалів. — Львів-Київ, 2001. — С. 259.

² Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО України). — Ф.3833, оп. 1, спр. 15, арк. 3.

³ Держалюк М. Україна в концепція і доктринах Угорщини.// Українська державність в ХХ ст. Історико-політичний аналіз. — К., 1996. — С. 172.

⁴ Літопис УПА. Т. 27. — Торонто-Львів, 1997. — С. 171–172.

⁵ Дольницький А. Договір про ненапад між УПА й угорською армією // Літопис УПА: Волинь і Полісся. Кн. 3. Спомини учасників. Т. 5. — Торонто, 1984. — С. 34–38.

⁶ Там само. — С. 40–41.

⁷ ЦДАГО України. — Ф. 57, оп. 4, спр. 338, арк. 167.

⁸ Дольницький А. Назв. праця. . — С. 44–50.

⁹ ЦДАВО України. — Ф. 3833, оп. 1, спр. 48, арк. 20.

¹⁰ Гриньох І. Сорок років тому в Будапешті.//Літопис УПА, Т. 26, Торонто-Львів, 2001.— С. 135–148.

¹¹ Дольницький А. Назв. праця. . — С. 51–56.

¹² Детальніше про українсько-угорські переговори в 1943–1945 рр. див. Пагірйя О. Переговори між УПА й Угорською армією в 1943–1945 рр. // *Визвольний шлях* . — Кн. 6. — 2006. — С. 86–115.

* Так наприклад у звіті українського підпільника зі Станіславщини за квітень-травень 1944 р. вказувалось на те, що поляки «ворожо настроюють мадярів до українців», подають угорцям фальшиві дані про «мнимі вбивства мадярів українськими партизанами», «докладно інформують мадярів про наш рух». Далі наводились конкретні приклади спільних акцій угорських військових та поляків супроти мирного українського населення. Згідно з доносом та провокаціями поляків угорська поліція заарештовувала членів підпільної мережі ОУН(Б). Дійшло до того, що за відомом і при активній співучасті угорських військових поляки почали організовувати терористичні банди для здійснення нападів на українські села (у квітні-травні 1944 р. такі напади були здійсненні на с. Посіч, Стара Лиска, Дубчаківка та м. Товмач) (ЦДАВО України. — Ф. 3833, оп. 1, спр. 133, арк. 15–16).

* Керівники українського підпілля, спираючись на досвід Першої світової війни, припускали, що наступ радянських військ зупиниться на Карпатських перевалах, як російська армія в 1914 році.

¹³ Ще влітку-восени 1941 р., коли угорські війська зайняли південну частину Галичини, місцеві оунівці візначали, що польські кола негативно налаштовують угорських військових щодо українців. Зокрема, в донесенні інформатора ОУН із Гуцульщини за 1 вересня 1941 р. вказувалось: «Конкретно, прихильність мадярів, яка до українців маліє, — зростає рівночасно до поляків, навіть до жидів, що цілком без обиняків виявляють себе симпатиками уступившої большевицької влади. Треба сказати, що в Мадярській армії є багато офіцерів-поляків (з бувшої польської армії, що перейшли туди в 1939 році — як до союзників), які своєї україножерської роботи не занекали й досі, бо від того часу зросла сила польського духу на Гуцульщині, організована Польською військовою організацією, а попирана такими «офіцерами» Мадярської армії та потайки інформована» (ЦДАВО України: — Ф. 3833, оп. 1, спр. 15, арк. 74).

¹⁴ Йдеться про Буковину та Бессарабію.